

VARIA

– KÖZLEMÉNYEK –

AZ EGYHÁZI TEMETÉS, MINT A LELKEK
ÜDVÖSSÉGÉNEK A SZOLGÁLATA: MEGJEGYZÉSEK
A KATOLIKUS EGYHÁZ TEMETÉSI FEGYELMÉHEZ*

SZUROMI SZABOLCS ANZELM O.PRAEM.
egyetemi tanár (PPKE KJPI)

Az 1970. június 1-jén hatályba lépett *Ordo exsequiarum* bevezetőjében az egyházi temetés lényegét úgy foglalja össze, hogy fiainak eltemetésekor az egyház Krisztus hűsvégi szent titkát ünnepli. Ez abból a hitből fakad, hogy a megkeresztelkedettek a keresztség által egy testté lettek a meghalt és feltámadt Krisztussal, így hisszük és reméljük, hogy Vele együtt életre támadnak a halál által.¹ A katolikus egyház temetési szokásai tehát lényegileg kötődnek a lélek halhatatlanságába, a test feltámadásába, a tisztító tűz létezésébe és az Isten irgalmasságába vetett hithez.² Az egyházi temetés ezáltal sajátosan is hozzátartozik az egyház legfőbb céljának, a lelkek üdvösségének előmozdításához. Így különleges jelentősége van annak, hogy miként készült fel a haldokló a halálra,³ mennyiben őrizte meg cselekvéseiben az egyházzal való közösséget, illetve az isteni és katolikus hittel vagy az akarat vallásos meghajlásával elfogadandó igazságokhoz való ragaszkodást.⁴ A hozzátartozók számára is komoly felelősséget és kötelezettséget jelent – erejükhöz mérten – a haldokló lelki és szentségi felkészülésének elősegítése, valamint az elhunyt lelki üdvösségéért végzett közbenjáró cselekedetek végzése. A temetkezésre vonatkozó kánoni rendelkezések, melyek alapvetően kötődtek az ókeresztény fegyelmi és teológiai alapokhoz, a 12–13. századra egységes, kiforrott képet kaptak.⁵ Ez a kánoni

* Elhangzott a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen, a Magyar Kánonjogi Társaság 2008. május 19-i ülésén (Budapest); a tanulmányt az OTKA T 048584 számon támogatta.

¹ *Temetési szertartáskönyv*, I. Budapest, 1977. 19.

² Vö. RADÓ P.: *Enchiridion liturgicum*, I. Roma, 1961. 501.

³ A kérdés hátteréhez vö. SZUROMI SZ. A.: A halálra való felkészülés a XII–XIII. század egyházfegyelmi rendelkezéseinek tükrében. *Teológia* 36 (2002) 223–226.

⁴ Vö. 751–752. kánonok.

⁵ SZUROMI SZ. A.: *A temetésre vonatkozó egyházfegyelmem a XII–XIII. században*. (Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nominatae III/4), Budapest, 2002. 211–220.

álláspont, bekerülve a *Corpus iuris canonici*-be a modern korig meghatározta az egyházi temetés sajátosságait. 1917-ben a kodifikáció eredményeként a *Codex iuris canonici* (CIC [1917]) vált a latin egyház számára egyetlen és kizárólagos, hiteles törvénygyűjteménnyé, ám ez nem új jog alkotását jelentette, hanem az addigi jog szisztematikus, leegyszerűsített és általánosan alkalmazható feldolgozását.

I. A katolikus egyház temetési fegyelme 1963 előtt

1. Az 1917. május 27-én XV. Benedek pápa által kihirdetett CIC (1917) a XII. cím-ben rendelkezett az egyházi temetkezéstről, amely az 1203–1242. kánonokat foglalta magába. Ezen belül külön foglalkozott a temetőkkel, a temetési illetékességgel, illetve a temetés megtagadásának az eseteivel. A katolikus egyház minden tagját egyházi temetésben részesíti, hacsak ezt a jog kifejezetten nem tiltja. Mivel a temetés a vég-tisztesség megadása, és mint említettük, hozzátartozik a lelkek üdvösségének előmozdításához, súlyos jelentéstartalma van azoknak az eseteknek, amikor az egyház megtagadja a holttest eltemetését. Az egyház a temetési szertartással kifejezi az elhunyttal való közösséget. Nyilvánvaló tehát, hogy azok, akik nem tartoztak az egyházhöz életükben, nem részesülhetnek egyházi temetésben sem. Ez alól kivételt képeznek hagyományosan a keresztény szülők halva született, vagy gyermekkeresztesség előtt álló gyermekei, továbbá azok a keresztésre készülő katekumenek, akik saját hibájukon kívül nem részesedhettek a kereszttségben.⁶ Azok a cselekmények is temetési tilalmat vonnak maguk után, melyek nyilvánosan megszakították az egyházzal való közösséget, vagy halálukkor kiszabott kiközösítés, illetve egyházi tilalom alá esnek. Ide sorolható az öngyilkosság vagy a párbaj. Azokban az esetekben azonban, amikor a személy halála előtt a megtérés valamilyen jelét adta, úgy mégis megadható számára az egyházi temetés, ami nem jelenti a belső fórumon történő feloldozást. Ez utóbbi lehetőség mutatja magának a temetésnek, mint szentelménynek, a közbenjáró jellegét.

2. Látható tehát, hogy a CIC (1917) lényegében követi a *Corpus iuris canonici*-ben megtalálható temetési fegyelmet.⁷ A CIC (1917) 1208. kánonja előírta, hogy minden plébániának rendelkeznie kell saját temetővel, illetve a megyéspüspök kijelölhet közös temetőt is több plébánia számára.⁸ Ez az előírás lényegesen befolyásolta a további temetkezéssel kapcsolatos régebbi normákat, hiszen azok a megszentelt földbe való hagyományos temetkezés szokásához kötődtek. A CIC (1917) 1240. kán. 1. § 5. pontja pedig azt jelzi, hogy ez az álláspont egyértelműen kiterjed a hamvasztás elutasítására is.⁹ Mint az közismert, az egyház hagyományosan tiltotta

⁶ CIC (1917) Can. 1239 – §. 1. Ad sepulturam ecclesiasticam non sunt admittendi qui sine baptismo decesserint. – § 2. Cathumeni qui nulla sua culpa sine baptismo moriantur, baptizatis accensendi sunt. – §. 3. Omnes baptizati sepultura ecclesiastica donandi sunt, nisi eadem a iure expresse priventur.

⁷ Vö. C. 13 q. 2 cc. 15, 18, 22; X 3. 28. 1, 9, 10, 12; VI 3. 12. 2; Clem. 3. 7. 2.

⁸ CIC (1917) Can. 1208 – §. 1. Parociae suum quaeque coemeterium habeant, nisi unum pluribus commune ab Ordinario loci sit legitime constitutum.

⁹ CIC (1917) Can. 1240 – § 1. Ecclesiastica sepultura privantur, nisi ante mortem aliqua dederint poenitentiae signa: [...] – 5° Qui mandaverint suum corpus cremationi tradi [...]; vö. CIC (1917) Can. 1203 –

a holttest elhamvasztását, illetve a hamvak eltemetését, mivel az általában kifejezője volt a feltámadásba vetett hit végső elutasításának, egyúttal ellenkezett a keresztény szokással és a holttest iránti kegyelet méltó megadásával. A Pápai Törvénymagyarító Tanács 1925. november 10-én adott hivatalos válasza megerősítette a CIC (1917) 1240. kánonjának rendelkezését az elhamvasztottak temetési tilalmára vonatkozóan, sőt az 1240. kán. 1. §. 5. és az 1203. kán. 2. § kapcsán kijelentette, hogyha valaki holttestének hamvasztásáról rendelkezik, és ebben haláláig kitart, akkor sem részesíthető egyházi temetésben, ha hozzátartozói nem hamvasztatták el.¹⁰ Más volt a helyzet azokban az esetekben, amikor a hamvasztás nem az elhunyt akarata alapján, hanem mások kérésére történt, ilyenkor – ügyelve a botrány elkerülésére – a temetési szertartás megtartható volt a templomban. A Szent Officium 1926. június 19-i instrukciója ezen túlmenően azt is kifejtette, hogy az elhamvasztott személy hamvait tilos megszentelt földbe helyezni, így eltemetésének azon kívül, és egyházi jelleg nélkül kell történnie.¹¹ Ez az intézkedés egyértelműen következett abból a teológiai felfogásból, hogy az egyházi temetés és a megszentelt földbe való temetkezés kifejezi az egyház közösségét és a szentek társaságát.¹² Márpedig az elégetésről való rendelkezés ekkor az egyház közösségének végső elutasítását jelezte. A korabeli hivatalos egyházi álláspont határozottságát jól jellemzi az idézett instrukció azon rendelkezése, hogy amennyiben a világi hatóságok sürgetnék az elhamvasztott személy hamvainak eltemetését, úgy a papságnak kötelessége tiltakoznia és elzárkózni a temetési szertartáson való részvételtől. A dokumentum felhívta a figyelmet arra, hogy bár egyre szélesebb körben terjed a hamvasztás elfogadhatóságáról szóló vélemény, ez azonban az ateizmus és materializmus erőteljes hatásának köszönhető.¹³

---

§ 1. Fidelium defunctorum corpora sepelienda sunt, reprobata eorundem crematione. – § 2. Si quis quovis modo mandaverit ut corpus suum cremetur, illicitum est hanc exsequi voluntatem; quae si adiecta fuerit contractui, testamento aut alii cuilibet actui, tanquam non adiecta habeatur.

¹⁰ X. – *De sepultura ecclesiastica*: D.- An, vi canonis 1240 § 1, 5° ecclesiastica sepultura priventur qui mandaverint suum corpus cremationi tradi et in hac voluntate permanserint usque ad mortem, etiamsi crematio ad normam canonis 1203 § 2 non sequatur. R. – Affirmative. *Com. Intp. Resp.* 1925 Nov. 10 (AAS 17 [1925] 583).

¹¹ [...] Et primo quidem, cum non pauci, etiam inter catholicos, barbarum hunc morem, nedum christianae sed et naturalis erga defunctorum corpora pietatis sensui constantique Ecclesiae, inde a primis eius initiis, disciplinae plane repugnantem, veluti unum e potioribus hodierni, ut aiunt, civilis progressus scientiaeque valetudinis tuendae meritis celebrare non dubitent; haec eadem Sacra Congregatio christiani gregis Pastores quam vehementissime hortatur ut concreditas sibi oves omnimodis edocendas curent hoc reapse consilio a christiani nominis hostibus cadaverum cremationem laudari ac propagari ut, animis a mortis consideratione speque corporum resurrectionis paulatim aversis, materialismo sternatur via. Quamvis igitur cadaverum crematio, quippe non absolute mala, in extraordinariis rerum adiunctis, ex certa gravique boni publici ratione, permitti queat et revera permittatur; communiter tamen ac veluti ex regula ordinaria eidem operam vel favorem praestare, impium et scandalosum ideoque graviter illicitum esse nemo non videt; meritoque proinde a Summis Pontificibus plures, novissime vero per recens editum Codicem iuris canonici (can. 1203 § 1) reprobata fuisse ac reprobari. (...) 1926 Iun. 19 (AAS 18 [1926] 282–283).

¹² SZUROMI (2002b) i. m. 213.

¹³ S. WOYWOD: *A practical commentary on the Code of Canon Law*, II. New York, N.Y. 1948. 53.

II. A katolikus egyház temetkezésre vonatkozó hatályos előírásai

1. Mivel a hamvasztás radikális elutasításának legfontosabb, és egyben a dogmatika területét is érintő indoka a test feltámadásába és a lélek halhatatlanságába vetett hit védelme volt, így a hamvasztás megítélésében egyre inkább előtérbe került a végrendelkező akaratának árnyaltabb vizsgálata. A kérdés hittani és egyházfegyelmi elemzését az is szükségessé tette, hogy az egyes kórházak az orvosi vizsgálatra átadott holttesteket általában elhamvasztották.¹⁴ A II. Vatikáni Zsinat ülésezésének idején (1962–1965) 1963. július 5-én a Szent Officium közzétette az 1963. május 8-án elfogadott új instrukcióját a holttestek elégetéséről.¹⁵ Ebben a jogalkotó, az addigi radikális elutasítással szemben, lényeges változtatást vezetett be a hamvasztásról való végrendelkezés elbírálásának tekintetében. Ennek alapján, ha az elhunyt elégetésre vonatkozó kérése ellenére bizonyítható, hogy kitartott a test feltámadásának, illetve a lélek halhatatlanságának a hitében, lehetséges hamvainak egyházi eltemetése. Az erre vonatkozó kéréseket a helyi ordinárius jogosult elbírálni és a temetést engedélyezni. Minden esetben engedélyezett a hamvasztás és az azt követő egyházi temetés, ha születéskor bekövetkezett halálról van szó. Akkor is megengedett az elhamvasztott tetem eltemetése, ha a halál után orvosi vizsgálatra lett átadva.¹⁶ Hozzá kell tennünk azonban, a hamvasztáshoz való püspöki engedély megadásáról az Amerikai Egyesült Államokban vezetett 1968-as statisztika alapján, hogy a válasz többségében negatív volt azokban az esetekben, amikor a hamvasztást anyagi indokok alapján kérték.¹⁷

2. A Szent Officium 1963-as rendelkezése tehát módosította a CIC (1917) 1203. kán. 2. §-át és az 1240. kán. 1. § 5°-t, melynek következtében csak akkor volt lehetőség az égetés elutasítására, ha a katolikus dogmák elvetése miatt választotta ezt a temetési módot az elhunyt.¹⁸ Hat évvel később, az Istentiszteleti Kongregáció 1969. augusztus 15-én kelt határozata elrendelte a Temetés Rendje új szertartáskönyvének 1970. június 1-jei életbe lépését, illetve 1971. június 1-jével annak egyedüli alkalmazását. Az új Temetési Szertartáskönyv bevezetőjének 15. bekezdése tartalmazza az elhamvasztott holttest eltemetésére vonatkozó új szabályokat, amelyek lényegében a fentebb bemutatott indokokra épülnek. Ennek tükrében tehát megengedett azok katolikus temetési szertartása, akik testük elhamvasztásáról rendelkeztek. Ennek ellenére az új jogszabály továbbra is hangsúlyozza, hogy „az Egyház előnyben részesíti a test eltemetésének szokását, mivel maga az Úr is akarta, hogy eltemessék őt.” A Szent Officium 1963-as instrukciója által meghatározott temetési

¹⁴ Vö. A. ANANDARAYAR: Cremation and Ecclesiastical Legislation. *Indian Theological Studies* 30 (1993) 131–144.

¹⁵ Piam et constantem christianorum consuetudinem fidelium cadavera humani Ecclesia semper fovere studuit sive ipsam communiendo opportunis ritibus, quibus inhumationis symbolica et religiosa significatio clarior appareret, sive etiam poenas comminando contra eos qui tam salutarem praxim impeterent; quod praesertim praestitit Ecclesia quoties impugnatio fiebat ex infenso animo adversus christianos mores et ecclesiasticas traditiones ab iis qui, sectario spiritu imbuti, humationi cremationem substituere conabantur in signum violante negationis christianorum dogmatum, maxime vero mortuorum hominum resurrectionis et humanae animae immortalitas. [...] *AAS* 56 (1964) 822–823.

¹⁶ Vö. Decisiones. *The Jurist* 28 (1968) 257–261.

¹⁷ Uo. 260–261.

¹⁸ N. J. DEFOE: Cremation and the Church in the Modern World. *The Jurist* 31 (1971) 638–647.

tilalom továbbra is érvényben maradt azokra az esetekre nézve, ahol az elégetés melletti döntés a keresztény meggyőződéssel szembeni álláspont külső kifejezése volt.¹⁹ Az 1983. november 27-én hatályba lépett új Egyházi Törvénykönyv az 1176. kánonban megismételte, hogy „nyomatékosan ajánlja” a test eltemetésnek hagyományos szokását, mindazonáltal nem tiltja a hamvasztást attól az esettől eltekintve, amikor azzal a keresztény tanítás elutasítását fejezi ki a végrendelkező.²⁰ Ezt erősíti a temetés megtagadásának eseteiről rendelkező 1184. kán. 1. § 2. pontja is.²¹ A hatályos CIC előírásából tehát egyértelmű, hogy az egyház jelenleg is előnyben részesíti a holttest eltemetését, amely – José Tomas Martín de Agar kifejezését használva – jóval világosabban kifejezi a test feltámadásába és méltóságába vetett hitet.²² Mindemellett objektív problémaként jelentkezik a nagyvárosok temetkezési helyeinek szűkössege, amely korlátozza a koporsós temetések lehetőségét. Megfontolandó tehát John M. Huels O.S.M. megjegyzése, arra az esetre vonatkozóan, amikor hamvasztásos temetés történik. Véleménye szerint ilyenkor különösen is ajánlott, hogy a temetési misére a holttest jelenlétében, még a hamvasztás előtt sor kerüljön.²³ Tegyük hozzá, hogy a régi temetési szertartásban szereplő *Absolutio super tumulum* helyébe lépett végső ajánlás és búcsúvétel a hatályos Temetési Szertartáskönyv alapján csakis a holttest jelenlétében mondható.²⁴ Megjegyzendő azonban, hogy Magyarországon a temetés általában nem az úgynevezett három-állomásos formában történik, amelybe be van építve a szentmise áldozat, így a temetési misére leginkább a holttest távollétében, a temetés előtt vagy után kerül sor.

3. A temetkezés helye a 1177. kán. 1. § és az 1180. kán. 1. § fényében fő szabályszerűsége van a végrendelkezőnek, vagy azoknak, akik eltemetéséről gondoskodnak, hogy más temetőt válasszanak. Csak olyan temetkezési hely nevezhető egyháziilag törvényesnek, amelyet a jóváhagyott liturgikus könyvek előírásainak megfelelően megáldottak.²⁵ Az 1180. kánon, de a Temetési Szertartáskönyv sem beszél a hagyományos értelemben vett temetkezőhelyeken túl (temető, templom, kápolna, családi sírbolt)²⁶

¹⁹ 15. Azok számára, akik testük elhamvasztását választották, meg kell engedni a keresztény temetés szertartását, hacsak ebben a választásban nem vezette őket a keresztény élettel ellenkező megfontolás. [...] A temetés történéjk az azon a vidéken szokásos módon, de tűnjék ki, hogy az Egyház előnyben részesíti a test eltemetésének szokását, mivel maga az Úr is akarta, hogy eltemessék őt. A hívek botránkozását és megütközését mindenképpen kerülni kell. *Temetési szertartáskönyv*, I. Budapest 1977. 21.

²⁰ 1176. kán. 3. §. Az egyház nyomatékosan ajánlja, hogy tartsák meg az elhunytak teste eltemetésének jámbor szokását; nem tiltja azonban a hamvasztást, kivéve, ha azt a keresztény tanítással ellenkező okok miatt választották. (ford. ERDŐ P.).

²¹ 1184. kán. 1. §. Hacsak haláluk előtt a bűnbánat valamilyen jelét nem adták, nem részesíthetők egyházi temetésben: [...] 2. akik testük elhamvasztását a keresztény hittel ellenkező okból választották; [...].

²² E. CAPARROS–M. THÉRIAULT–J. THORN (ed.): *Code of Canon Law Annotated*. (Latin-English edition of the *Code of Canon Law* and English-language translation of the 5th Spanish-language edition of the commentary prepared under the responsibility of the Instituto Martín de Azpilcueta), Montreal, 1993. 738.

²³ Vö. J. P. BEAL–J. A. CORIDEN–T. J. GREEN (ed.): *New Commentary on the Code of Canon Law*. New York, N.Y.–Mahwah, N.J. 2000. 1408; vö. M. J. HENCHAL: Cremation: Canonical Issues. *The Jurist* 55 (1995) 281–298.

²⁴ *Temetési szertartáskönyv*, I. Budapest 1977. 10.

²⁵ *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law*. ed. A. MARZOA–J. MIRAS–R. RODRÍGUEZ-OCAÑA, Montreal–Chicago, III. 2004. III/2. 1871 (R. SCHUNK).

²⁶ Vö. F. BLANCO NÁJERA: *Derecho funeral*. Madrid, 1930. 59–66, 108–112.; G. ROSSI: *La „sepultura ecclesiastica” e „ius funerum”*. Bergamo, 1920. 21–22, 78.

más törvényes nyughelyről. Így az elhunyt hozzátartozók földi maradványainak magánlakásban történő elhelyezése, mely az utóbbi időben egyre gyakoribb, nem nevezhető a végtisztesség kánonjog által elismert formájának. Az elhunyt ilyen jellegű elhelyezése, melynek okai között sokszor anyagi indokok vannak, komoly aggályokat vet fel, mind a végtisztesség megadása, a földi maradványok méltósága, mind az elhunyt lelki üdvének előmozdításáért érzett felelősség tekintetében.

A katolikus hívek nem katolikus temetőben való eltemetésére megfelelő indok lehet, ha nincs a közelben katolikus temető, vagy az elhunyt családja körében kívánt nyugodni, de hozzátartozói nem katolikus temetőben kerültek örök nyugalomra. A temetés megtagadásának eseteit nevesíti az 1184. kánon, amelyek közé sorolható a hamvaszásról a katolikus hit elutasítása miatt rendelkező személyeken túl, a nyilvános hitehagyó, eretnek, szakadár, más nyilvános bűnben élő, akinek egyházi temetése botrányt okozna. Ellenben, a hatályos Egyházi Törvénykönyv, a helyi ordinárius engedélyével lehetővé teszi a nem katolikus keresztény eltemetését, abban az esetben, ha saját szolgálattevője nem érhető el, és ha bizonyos, hogy nem rendelkezett ellenkező értelemben.²⁷

Konklúzió

Az egyházi temetkezés 20. századi változásai nem kérdőjelezték meg az egyház hagyományos felfogását a halálról, a test feltámadásába és a lélek halhatatlanágába vetett hitről, valamint a temetésről, mint a lelkek üdvössége előmozdításának eszköztéről és az egyházi közösség kifejezőjéről. A temetkezések módjára az utóbbi évtizedekben egyre erőteljesebb befolyást gyakorol a végtisztesség megadásának anyagi vonzata. Ez nagyon gyakran a katolikus egyház fegyelmével nehezen összeegyeztethető temetési formát eredményez. Meg kell azonban különböztetnünk azokat az eseteket, amikor a krisztushívő – vagy hozzátartozói – szociális helyzete nem teszi lehetővé a végtisztesség megadásáról való méltó gondoskodást; azoktól az esetektől, amikor a végtisztesség kánonjog által elismert formájától hitközömbösség miatt tér el a végrendelkező, vagy a hozzátartozó. Mivel a krisztushívők sajátos kötelessége, hogy a halálra készülőkért és az elhunytakért közbenjáró cselekedeteket végezzenek, ezért a plébániai közösségnek figyelemmel kell lennie tagjaik anyagi rászorultságára, akár a temetési költségekhez való hozzájárulást segítő alap létesítésével. Azt is fontos megjegyeznünk, hogy az elhunyt földi maradványainak hitközömbösségből eredő, és a hatályos temetkezési fegyelem által nevesített formáktól eltérő módjai, nem fejezik ki megfelelően az egyház által a halálról és a feltámadásról vallott hitet.

A temetésre vonatkozó legújabb, a korábbiaknál egyszerűbb, de mégis a krisztushívő egyéni életét és szándékát jobban mérlegelő rendelkezések továbbra is ugyanazt a tiszteletet, reményt és lelki segítséget kívánják nyújtani, mint az érett középkorban egységesedett temetési fegyelem. Ez egyúttal komolyságot is kíván a halálra felkészülő hívőtől, hogy a szentségekkel megerősítve, Istennel való kapcsolatát rendezve az egyház közösségében, a végső útra elkészülve érkezen el a halál pillanatához.

²⁷ 1183. kán. 3. §.